

P. Λίβιγκστον

Ελληνικό πνεύμα: Το γνῶ ρισμα της Ελευθερίας

... Συνολικά ο Εβραίος υποτασσόταν στην παράδοση, ενώ ο Έλληνας είχε εμπιστοσύνη στον εαυτό του και στο λόγο του.

Ας πάρουμε ένα περίφημο παράδειγμα: Η Ελληνική και η Εβραϊκή λογοτεχνία περιέχουν η καθεμία τους την ιστορία ενός δίκαιου ανθρώπου που ο ουρανός του έστειλε μια άδικη δυστυχία. Ο Ιώβ, «... άνθρωπος... αληθινός, άμεμπτος, δίκαιος, θεοσεβής, απεχόμενος παντός πονηρού πράγματος», έχασε τα αγαθά του, την οικογένεια του, και την υγεία του από αιφνίδιο βούλευμα του ουρανού. Ο Προμηθέας, ο μεγάλος Τιτάνας, που είδε το ανθρώπινο γένος να εξολοθρεύεται παραμελημένο, το λυπήθηκε, δε φοβήθηκε τη θεϊκή οργή, έδωσε το πυρ στους ανθρώπους και για τιμωρία του ο Δίας τον κάρφωσε σε ένα απότομο κρημνό, επάνω στον Καύκασο. Οι δύο «πάσχοντες» είναι σε πολύ ίδια κατάσταση: ο Προμηθέας υποφέρει, γιατί ακολούθησε τις υπαγορεύσεις της ευσπλαχνίας. Ο Ιώβ υποφέρει παρά την καθαρότητα της ζωής του. Αν ένας από τους δύο άξιζε την μοίρα του, αυτός ήταν ο Προμηθέας. Η καθεμιά ιστορία ακολουθεί την ίδια πορεία. Και οι δύο άνθρωποι

θρηγούν για τα βάσανα τους και διακηρύττουν την αθωότητα τους. Φίλοι τους επισκέπτονται και τους συμβουλεύουν υποταγή στη θέληση του ουρανού. Ο Προμηθέας απαντά ότι η προσβολή που έκανε ήταν εσκεμμένη και ότι ποτέ δεν θα υποχώρηση στον Δία. Ο Ιώβ επιμένει ότι κανένα κακό δεν έκαμε. Ως εδώ οι ιστορίες συμπίπτουν. Αλλά παρατηρήστε πόσο διαφορετική είναι η ηθική που ο Έλληνας και ο Εβραίος συγγραφέας συνάγουν αντίστοιχα από τις δυστυχίες αυτών των δύο. Μέσα από την έρημο βγαίνει «λαίλαψ και νέφη» και μια φωνή ακούγεται που μιλά στον Ιώβ πείθοντας τον, όπως παράξενα λέγει η επικεφαλίδα του κεφαλαίου, ότι είναι αμαθής και ηλίθιος. Τι είναι αυτός με όλη τη γνώση του, που θα ήθελε να ελέγχει τα συστήματα του Κυρίου; Που ήσουν, του λέγει «εν τω θεμελιούν με την γην;» Μπορεί ο Ιώβ να κάμει χιόνι η πάγο η βροχή; Μπορεί να οδηγοί και να διατάζει τους αστερισμούς; Τι ξέρει για τον Παντοδύναμο και «τας οδούς» του; Και ο Ιώβ με ήρεμη ευπειθεια δέχεται την απόφαση του Θεού. «Το βλέπω, είμαι μηδαμινός... Ξεστόμισα πράγματα που δεν καταλάβαινα, πράγματα πολύ θαυμαστά για μένα, που δεν τα ήξερα... γι' αυτό σιχαίνομαι τον εαυτό μου και μετανιώ μέσα στη σκόνη και στη σποδό». Παρατηρήστε ότι ο Θεός δεν δικαιολόγησε την ποινή του Ιώβ, ούτε ο Ιώβ δέχτηκε ότι έπεσε σε σφάλμα. Μόνο ανακάλεσε τα λόγια του και ταπείνωσε τον εαυτό του. Τα δεινοπαθήματα του παραμένουν μυστήρια ανεξήγητα. Αλλά ποιος είναι αυτός που θα έλεγε «τας οδούς του Κυρίου;»

Αυτή η λύση, μπορούμε με ασφάλεια να μαντέψουμε, θα ήταν ακατανόητη για τον Έλληνα. Ο Αισχύλος δεν την αποδέχεται. «ο Θεός πείθει τον Ιώβ πως βρίσκεται σε αμάθεια και βλακεία»: δεν υπάρχει ίχνος για τέτοια κατάληξη στην περίπτωση του Προμηθέα. Όταν ο Δίας προστάζει και απειλή, ο Προμηθέας ανταπαντά με υβριστική πρόκληση: κάνει ό,τι δεν θα κάμει ποτέ ο Ιώβ: καταριέται το Θεό. Και τον καταριέται χωρίς να τιμωρηθεί ή να πάθει τίποτε περισσότερο. Ανόμοια προς τον Εβραίο ο Αισχύλος κλείνει την ιστορία του, όχι με θετική δικαίωση: ο Χρόνος και η Ειρμαμένη φέρνουν τον Ηρακλή, ο οποίος σκοτώνει το βασανιστικό γύπα: ο Δίας πείθεται να σπάσει τις αλυσίδες του Προμηθέα και για αντάλλαγμα μαθαίνει ένα μυστικό κίνδυνο που απειλεί τον θρόνο του. Αλλά ο Τιτάνας δεν ταπεινώνεται, ούτε ο Θεός εξυψώνεται: μια συμφωνία χαράζεται ανάμεσα στους δυο και καταλήγουν σε όρους (1). Από τον πρώτο ως τον τελευταίο στίχο ποτέ δεν έρχεται στο νου του Αισχύλου ότι μπορεί ο Προμηθέας να έχει στενή αντίληψη για τη δικαιοσύνη και ότι όταν οι λογαριασμοί θα ανακεφαλαιώνονταν θα μπορούσε ο Δίας να βγάλει το συμπέρασμα ότι στο κάτω - κάτω είχε δίκιο. Χωρίς υποψία ότι θα μπορούσε να υποπέσει σε λάθος, ο Αισχύλος προσάγει το Θεό και τον Τιτάνα μπροστά στη δικαστική έδρα του ανθρώπινου λόγου. Κρίνει και τους δυο σε αυτό το δικαστήριο χωρίς ευνοϊκοί προκατάληψη για κανέναν από τους δυο και όταν ο Θεός φαίνεται άδικος, τον καταδικάζει αδίστακτα (2).

Πόσο διαφορετικός σε όλα αυτά από της θεότητες του Ελληνισμού είναι ο Ιεχωβά: πόσο διαφορετική θέση κατέχει στη ζωή του λαού του! Είναι ζηλότυπος και αυθαίρετος Θεός: δεσπόζει στους πιστούς του και τους κάνει νάνους. Ο Ιεχωβά υπάρχει πριν την ύπαρξη του λαού του, τον γνωρίζουν μόνο από την αποκάλυψη που έκανε του εαυτού του και βρίσκονται μέσα στη χούφτα του χεριού του. Ο Έλληνας λέει για τον Απόλλωνα και το Δία: υπάρχουν. Ο Ιεχωβά λέει στο λαό του: ΥΠΑΡΧΩ. Οι Εβραίοι συγγραφείς δείχνουν αυτό-υποταγή και αυτό-ταπείνωση σε αυτόν, καθόλου Ελληνική. Τους βασάνιζε η αίσθηση του. Αυτός εμπνέει ότι υπάρχει μεγάλο και αξιομνημόνευτο στα γραφόμενα τους. Υπάρχουν τριάντα εννέα βιβλία στην Παλαιά Διαθήκη. Εκτός από ένα, όλα ασχολούνται συνεχώς με τις σχέσεις του Θεού με τον άνθρωπο. Δέκα εννέα – το βιβλίο του Ιώβ, οι Ψαλμοί, τα βιβλία των προφητών, δεν έχουν άλλο θέμα. Δε συμβαίνει το ίδιο με την Ελληνική λογοτεχνία. Δε βρίσκεται από πίσω της, σαν αμετάβλητο βάθος, πάλι ανάμεσα στη θέληση του ανθρώπου και τη θέληση του Θεού. Δεν έχει επανειλημμένες διαμαρτυρίες εναντίον ενός αποστάτη λαού που τα αυτά του είναι συνεχώς βουλωμένα και χοντρές οι καρδιές του. Και αυτό δεν οφείλεται σε καμία εξαιρετική αγάπη της δικαιοσύνης από τους Έλληνες. Είναι προπάντων, γιατί η θρησκεία δεν ήταν το ίδιο πράγμα για τον Όμηρο η τον Αισχύλο και για τον Μωυσή η τον Ησαΐα. Στο σχέδιο τους για τον κόσμο ο Θεός δεν ήταν το παν. Ήταν ένα μέρος της ζωής τους, σημαντικό μέρος, αλλά όχι περισσότερο. Υπήρχε για να προσφέρει την προστασία του στις απασχολήσεις τους και τα συμφέροντα τους, αλλά όχι για να τους διευθύνει, να δεσπόζει, να τους καταπονεί. Αυτό συμβαίνει ακόμη και στους πιο «θρήσκους» Έλληνες. Όταν ο Πλάτων οικοδομεί την ιδανική πολιτεία του, η πρώτη λέξη στις σελίδες του δεν είναι ο Θεός, η πρώτη σκέψη του συγγραφέα δεν είναι πως θα ευχαριστήσει το Θεό. Πολύ αργότερα μέσα στην πραγματεία του φτάνουμε σε τέτοιες απόψεις. Διαβάστε την πολιτεία του Πλάτωνα ύστερα από ένα από τα βιβλία των προφητών και η διαφορετική διάθεση είναι φανερή.

P. Λίβιγκστον, «Το Ελληνικό πνεύμα και η σημασία του για μας»

ΣΣ: Το κείμενο υπήρχε στην έκδοση των πρώτων χρονων του βιβλίου "Έκφραση - Έκθεση Γ' Λυκείου" του ΟΕΔΒ. Μετά το 2005 δίχως κάποια εξήγηση εξαφανίστηκε από τα σχολικά βιβλία.